

TYÖELÄMÄ- JA TASA-ARVO- VALIOKUNNAN MIETINTÖ 1/2003 vp

Hallituksen esitys laeiksi työsopimuslain 4 luvun 4 §:n ja merimieslain 32 b §:n muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 11 päivänä kesäkuuta 2003 lähettänyt työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen laeiksi työsopimuslain 4 luvun 4 §:n ja merimieslain 32 b §:n muuttamisesta (HE 22/2003 vp).

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- lainsäädäntöneuvos Tarja Kröger, työministeriö
- johtaja Eeva-Riitta Pirhonen, opetusministeriö

- vanhempi hallitussihteeri Sirpa Kaittola, sosiaali- ja terveysministeriö
- sosiaalipoliittinen sihteeri Mirja Janérus, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry
- asiantuntijalääkäri Riitta Työläjä, Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry
- lakimies Jaana Meklin, Akava ry
- varatuomari Markus Äimälä, Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliitto TT
- asiamies Mirja-Maija Tossavainen, Palvelutyönantajat ry
- lainopillinen asiamies Risto Tuominen, Suomen Yrittäjät
- neuvottelupäällikkö Ulla-Riitta Parikka, Kunnallinen työmarkkinalaitos.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi työsopimuslain ja merimieslain osittaisia hoitovapaata koskevia säännöksiä. Lakiehdotusten mukaan oikeus osittaiseen hoitovapaaseen olisi työntekijällä, joka on ollut saman työnantajan työssä vähintään kuusi kuukautta viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana, kun voimassa olevien lakien mukaan edellytetään 12 kuukauden työssäoloa viimeisten 24 kuukauden aikana.

Oikeutta osittaisen hoitovapaan käyttöön ehdotetaan laajennettavaksi myös siten, että työntekijä voisi olla osittaisella hoitovapaalla siihen saakka, kun hänen perusopetuksessa olevan lapsensa toinen lukuvuosi päättyy. Voimassa olevien lakien mukaan osittaisella hoitovapaalla voi olla sen kalenterivuoden loppuun, jolloin lapsen ensimmäinen lukukausi peruskoulussa päättyy.

Lisäksi ehdotetaan säännösten tasolla täsmennettäväksi osittaisen hoitovapaan käyttöön liittyvää periaatetta, jonka mukaan vanhemmat voivat pitää osittaista hoitovapaata saman kalenterijakson aikana, mutta eivät saa olla osittaisella hoitovapaalla yhtäaikaisesti lasta hoitamassa.

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisenä ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa lakiehdotusten hyväksymistä seuraavin muutosehdotuksin.

Pääministeri Vanhasen hallituksen ohjelman mukaan hallitus luo edellytyksiä yhdessä työmarkkinajärjestöjen kanssa työaikajärjestelyihin, joissa perheiden tarpeet ja lasten etu otetaan entistä paremmin huomioon. Alle 10-vuotiaiden lasten vanhemmille toteutetaan asteittain lyhennetyn työajan mahdollisuuksia. Osittaista hoitovapaata ja osittaista hoitorahaa kehitetään niin, että se voi nykyistä paremmin tarjota työssäkäyville vanhemmille todellisen vaihtoehdon. Saatetaan pikaisesti voimaan kolmikantaisesti sovitun osittaisen hoitovapaan laajentaminen. Kehitetään perhevapaita ja niiden tasaisempaa jakautumista sukupuolten kesken.

Nyt käsiteltävänä oleva esitys perustuu työmarkkinakeskusjärjestöjen vuosille 2003–2004 tekemään tulopoliittiseen sopimukseen. Esityksellä pyritään parantamaan pienten lasten vanhempien mahdollisuutta sovittaa yhteen työ- ja perhe-elämän vaatimuksia laajentamalla työntekijöiden oikeutta osittaiseen hoitovapaaseen. Ensimmäistä ja toista luokkaa käyvien koulupäivät ovat vielä varsin lyhyitä, joten ne lapset, joilla ei ole koulupäivän jälkeen hoitajaa, ovat pitkiä aikoja ilman aikuisen läsnäoloa. Osittaista hoitovapaata koskevien säännösten muutoksilla pienten koululaisten vanhempien mahdollisuus lyhentää työaikaansa laajenisi niin, että työ- ja perhe-elämän yhteensovitus lapsen kahden ensimmäisen kouluvuoden aikana onnistuisi nykyistä paremmin.

Valiokunta korostaa työ- ja perhe-elämän paremman yhteensovittamisen tärkeyttä. Valiokunta katsoo, että ehdotettu osittaisen hoitovapaan käyttömahdollisuuksien laajennus on hyvä ja tarpeellinen uudistus, joka antaa uusia mahdollisuuksia toimivien perhekohtaisten ratkaisumallien löytämiseksi. Osittaista hoitovapaata käytettäessä molemmat vanhemmat voivat yhdistää lapsen hoidon ja työmarkkinoillaolon osaaikatyön malleja käyttäen niin, että kumpikin kantaa omalta osaltaan vastuuta lapsen hoitamisesta.

Esityksen mukaan oikeus osittaiseen hoitovapaaseen olisi työntekijällä, joka on ollut saman työnantajan työssä vähintään kuusi kuukautta viimeisten 12 kuukauden aikana. Nykyisillä työmarkkinoilla nuoret äidit ja isät ovat harvoin pitkäaikaisissa, vakituksissa työsuhteissa. Usein heidän työsuhteensa ovat lyhyitä ja määräaikaaisia ja niiden välissä on eripituisia työttömyysjaksoja. Epätyypillisissä työsuhteissa olevien, äskettäin työmarkkinoille tulleiden tai työpaikkaa vaihtaneiden työntekijöiden työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisen helpottamiseksi valiokunta pitää perusteltuna, että oikeus osittaiseen hoitovapaaseen syntyy aikaisempaa lyhyemmän työhistorian perusteella.

Valiokunta pitää sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumisen kannalta tärkeänä, että perhevelvollisuuksien hoitaminen jakautuu nykyistä tasaisemmin vanhempien kesken, jolloin myös kustannusten jako vanhempien työnantajien kesken tasoittuu. Valiokunta katsookin, että lakiuudistuksesta tiedotettaessa on syytä erityisesti kannustaa isiä osittaisen hoitovapaan käytön lisäämiseen.

Valiokuntakäsittelyn aikana on kiinnitetty huomiota siihen, että esityksen mukaan ns. pi-

dennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten vanhemmilla oikeus osittaiseen hoitovapaaseen päättyisi lapsen ollessa noin 9-vuotias. Jos lapsen oppivelvollisuuden alkamista tehtyjen selvitysten perusteella lykätään vuodella, vanhemmilla olisi mahdollisuus olla vuotta pidempään osittaisella hoitovapaalla, koska tällöin lapsen toinen lukuvuosi päättyy lapsen ollessa noin 10-vuotias. Vanhempien oikeus olla kotona osittaisella hoitovapaalla hoitamassa lastaan, jäisi näissä tilanteissa riippumaan siitä, kumman säännöksen perusteella lapsen koulunkäynnin alkaminen on päätetty järjestää.

Perusopetuslain 25 §:n 2 momentin mukaan oppivelvollisuus alkaa vuotta aikaisemmin ja kestää 11 vuotta, jos perusopetukselle säädettyjä tavoitteita ei lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi ilmeisesti ole mahdollista saavuttaa yhdeksässä vuodessa. Tällöin lapsi menee noin 6-vuotiaana pakolliseen esiopetukseen ja siirtyy noin 7-vuotiaana perusopetukseen joko erityisluokalle tai tavallista pienempään opetusryh-

mään. Tämän ns. pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin tulee noin 1 000 lasta vuosittain eli 1—2 % kouluun tulevasta ikäluokasta. Ottaen huomioon pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin kuuluvien lasten erityisen huolenpidon tarpeen valiokunta pitää perusteltuna, että myös heidän vanhemmillaan on mahdollisuus olla osittaisella hoitovapaalla, kunnes lapsi on noin 10-vuotias. Tästä syystä valiokunta ehdottaa lakiehdotuksiin lisättäväksi säännöksen, jonka mukaan osittaista hoitovapaata voi saada siihen saakka, kunnes lapsen kolmas lukuvuosi päättyy, jos lapsi kuuluu perusopetuslain 25 §:n 2 momentissa tarkoitetun pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella työelämä- ja tasa-arvovaliokunta ehdottaa,

että lakiehdotukset hyväksytään muutettuina seuraavasti:

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

Laki

työsopimuslain 4 luvun 4 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 26 päivänä tammikuuta 2001 annetun työopetuslain (55/2001) 4 luvun 4 §:n 1 momentti seuraavasti:

4 luku

Perhevapaat

4 §

Osittainen hoitovapaa

Työntekijä, joka on ollut saman työnantajan työssä yhteensä vähintään kuusi kuukautta viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana, voi saada

lapsensa tai muun hänen taloudessaan vakituisesti asuvan lapsen hoitamiseksi osittaista hoitovapaata siihen saakka, kun perusopetuksessa olevan lapsen toinen lukuvuosi päättyy. *Jos lapsi kuuluu perusopetuslain (628/1998) 25 §:n 2 momentissa tarkoitetun pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin, osittaista hoitovapaata voi kuitenkin saada siihen saakka, kunnes lapsen kolmas lukuvuosi päättyy.* Lapsen molemmat van-

hemmat tai huoltajat saavat olla osittaisella hoitovapaalla saman kalenterijakson aikana, mutta eivät yhtäaikaaisesti. Työntekijän on tehtävä esi-

tys osittaisesta hoitovapaasta viimeistään kaksi kuukautta ennen vapaan alkamista.

Voimaantulosäännös
(Kuten HE)

2.

Laki

merimieslain 32 b §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 7 päivänä kesäkuuta 1978 annetun merimieslain (423/1978) 32 b §:n 3 momentti, sellaisena kuin se on laissa 936/2002, seuraavasti:

32 b §

Hoitovapaa ja osittainen hoitovapaa

Työntekijä, joka on ollut saman työnantajan työssä yhteensä vähintään kuusi kuukautta viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana, voi saada lapsensa tai muun hänen taloudessaan vakituisesti asuvan lapsen hoitamiseksi osittaista hoitovapaata siihen saakka, kun perusopetuksessa olevan lapsen toinen lukuvuosi päättyy. Jos lapsi kuuluu perusopetuslain (628/1998) 25 §:n 2 momentissa tarkoitetun pidennetyn oppivelvollis-

suuden piiriin, osittaista hoitovapaata voi kuitenkin saada siihen saakka, kunnes lapsen kolmas lukuvuosi päättyy. Lapsen molemmat vanhemmat tai huoltajat saavat olla osittaisella hoitovapaalla saman kalenterijakson aikana, mutta eivät yhtäaikaaisesti. Työntekijän on tehtävä esitys osittaisesta hoitovapaasta viimeistään kaksi kuukautta ennen vapaan alkamista.

Voimaantulosäännös
(Kuten HE)

Helsingissä 24 päivänä syyskuuta 2003

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Jukka Gustafsson /sd	Riikka Moilanen-Savolainen /kesk
vpj.	Anne Holmlund /kok	Leena Rauhala /kd
jäs.	Eva Biaudet /r	Paula Risikko /kok
	Sari Essayah /kd	Jukka Roos /sd
	Heidi Hautala /vihr	Kimmo Tiilikainen /kesk
	Antti Kaikkonen /kesk	Jaana Ylä-Mononen /kesk
	Anneli Kiljunen /sd	vjäs. Matti Kauppila /vas.
	Esa Lahtela /sd	

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Ritva Bäckström.